

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2021-267-3-25-29>

УДК 338.2:351.863

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ Е-ЕКОНОМІКИ

Наумік-Гладка К.Г.

SAFE ASPECTS OF E-ECONOMY DEVELOPMENT

Naumik-Gladka K.H.

В статті розкрито особливості явища е-економіка. Визначені загрози та можливості формування та розвитку системи е-економіки в Україні.

Однією з актуальних характеристик е-економіки, що впливає на рівень економічної безпеки є невизначеність посадового статусу персоналу у віртуальних мережних економічних зв'язках. Розмитість посад та зникнення звичних посад унеможливує класичний управлінський вплив особливо в інноваційних віртуальних дистанційних виробничих системах. Формуються нові центри впливу, – люди або групи людей, що відіграють ключову роль в організації е-комунікації.

Розвиток комунікаційних технологій зумовив появу нових концептів, таких як електронний уряд (e-government), електронна влада (e-governance), мобільний уряд (m-government, mobile government), всюдисущий уряд (u-government ubiquitous government), всюдисуще суспільство (u-society ubiquitous society), всюдисуще місто (u-city, ubiquitous city).

Електронні портали не тільки надають інформацію про організації, але й дозволяють зробити окремі дії, заради яких раніше населення було змушене відвідувати установи оффлайн. Сервер електронного порталу може підтримувати кілька розділів одночасно, наприклад, підприємницька діяльність, освіта, зайнятість, охорона здоров'я, житло, консультування, е-торгівля.

На території України реалізований різний досвід впровадження елементів е-економіки - електронні кабінети, електронні скриньки для надсилання громадянами письмових звернень у вигляді сканкопій або фотокопій через засоби електронного зв'язку, для отримання інформаційно-довідкових послуг без використання електронного цифрового підпису, електронна пошта для консультацій для клієнтів. Кожен з цих напрямів має свій аспект кібербезпеки.

Наведено приклад переліку адміністративних послуг економічного характеру, які надаються з використанням Інтернету в Україні. Окреслено базові проблеми нормативного врегулювання розвитку Е - економіки в Україні.

Ключові слова. е-економіка, економічна безпека, загрози, постіндустріальне суспільство, інформація.

Вступ. Явище «е-економіка» засноване на інформаційних технологіях, що мають можливість релізувати виробничі та комерційні відносини між громадянами, бізнесом та гілками влади уряду більш комфортно, прозоро, відкрито та не витратно.

Основними передумовами формування е-економіки стало постіндустріальне суспільство, яке характеризується [1-3, 9]:

1) можливостями накопичення і переробки інформації, інноваційними формами комунікації (віртуальний простір);

2) відбувається трансформація структури комунікативного досвіду людини – виникає потреба конструювання, "добудовування", як образу партнера в комунікації, так і правил взаємодії в е-просторі;

3) виникає проблема довіри/недовіри комунікації та інформації, що передається;

4) фактором виробництва стає не тільки інформація, а й сам процес комунікації;

5) підставою нової соціальної нерівності є не рівень знання, а характер доступу до інформації та інноваціям;

6) розповсюдження мережного принципу е-економіки.

Аналіз основних досліджень та публікацій.

Особливості формування інформаційного суспільства та розвитку електронної комерції представлено у працях сучасних вчених та економістів, як Котлер Ф., Холмогоров В., Вирін Ф.Ю., Окландер М.А., Птащенко О.В Сохацька О.М., А. Хартмана, У. Хенсона та інших.

При цьому динамічних розвиток суспільства та глобалізації ні зміни постійно змінюють глобальний простір та дають актуальності для розгляду нових аспектів розвитку е-економіки.

Мета. Мета статті полягає в дослідженні основних аспектів е-економіки, електронної комерції та формування інформаційного суспільства.

Матеріали та результати дослідження.

Мережний принцип е-економіки ускладнює будь-яку алгоритмізацію бізнес-діяльності, бо спирається на ідею постійного поширення виробничого і комунікативного процесу. Практика діяльності віртуальних виробничих організацій і віртуальних співтовариств показує, що перенесення значної частини інформаційних і фінансових потоків у мережу Інтернет затрудняє контроль над ними і таким чином збільшує ризики, створює загрози та небезпеку.

Ідея виробничих порталів корелює із ідеями е-уряду, е-торгівельних площ. Будь-який е-простір розробляє й забезпечує використання Інтернет технологій, щоб спростити взаємодію споживачів і бізнесу, та оптимізувати усі процеси [1-3].

Масштабні е-проекти пов'язані або із е-торгівельними платформами або з е-урядом. Корея відома своїми проектами е-Корея (1999) та u-Корея [11, с. 16-18]. В рамках вищевказаних ініціатив в Кореї цікавою є ідея u-місто, яка впроваджується ініціативно локальними місцевими проектами. Основна ідея полягає в тому, щоб зробити місто туристичним центром так званим – туристичним всюдисущим містом.

Історично автором ідеї всюдисущого простору є Японія, в 2003 році на другій національній стратегії розвитку е-Японії було визначено, що всюдисуща мережа – це інформаційно-комунікаційно технологічне середовище, завдяки якому користувачі можуть бути поєднані будь де, завжди та до будь якої мережі. Основні завдання даної стратегії – розвинути інфраструктуру всюдисущої мережі; сприяти інформаційно-комунікаційним технологічним ініціативам з метою вирішення соціальних та економічних проблем з якими зіштовхнулася Японія замість активного розповсюдження інформаційних технологій в суспільстві; формування безпечного інформаційно-комунікаційного технологічного середовища, яке б відповідало вимогам всюдисущого мережного середовища [1-3].

Розвиток комунікаційних технологій зумовив появу нових концептів, таких як електронний уряд (e-government), електронна влада (e-governance), мобільний уряд (m-government, mobile government), всюдисущий уряд (u-government ubiquitous government), всюдисуще суспільство (u-society ubiquitous society), всюдисуще місто (u-city, ubiquitous city).

На території України реалізований різний досвід впровадження елементів е-економіки - електронні кабінети, електронні скриньки для надсилання громадянами письмових звернень у вигляді сканкопій або фотокопій через засоби електронного зв'язку, для отримання інформаційно-довідкових послуг без використання електронного цифрового підпису, електронна пошта для консультацій для клієнтів. Кожен з цих напрямів має свій аспект кібербезпеки.

Деякі адміністративні послуги в економіці, які надаються з використанням Інтернету в Україні наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Перелік адміністративних послуг економічного характеру, які надаються з використанням Інтернету в Україні

Послуга (Установа)	Економічний аспект діяльності	Загрози
Державні закупівлі (Мінекоресурсів, Мінекономіки)	Регулювання цін	Порушення конфідційності, втручання в прийняття рішення
Обробка податкової звітності в електронному вигляді (Державна податкова служба України)	Прозорість функціонування суб'єктів економічної діяльності	Порушення конфідційності
Електронні зразки документів (Мінекономіки, Державна служба фінансового моніторингу України)	Ефективність функціонування суб'єктів економічної діяльності	Помилки в оформленні
Реєстрація нових транспортних засобів (Державтоінспекція)	Акти куплі-продажу	Помилки в оформленні
Замовлення закордонного паспорту (МВС)	Міграція та туристична діяльність	Помилки в оформленні
Оплата комунальних рахунків (Банки партнери)	Комунальне господарство	Помилки в оформленні

Поряд із позитивними зрушеннями у формуванні та вдосконаленні е-економіки як системи надання адміністративних послуг з використанням можливостей Інтернету існують загрози :

недосконалість правової бази у сфері телекомунікацій, використання інтернет-технологій, створення та використання електронних інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки та захисту інформації;

недостатня координація діяльності між державними органами виконавчої влади та органами комерційного і приватного секторів;

недостатній рівень інформатизації та забезпечення Інтернетом суб'єктів економічної діяльності;

низький рівень комп'ютерної грамотності населення і обізнаності з наявними ресурсами е-економіки, е-менеджменту;

відставання у впровадженні технологій е-бізнесу, е-бірж та аукціонів, електронних депозитаріїв, використанні безготівкових розрахунків за товари та послуги тощо;

відсутність єдиної інтегрованої системи національних інформаційних ресурсів;

відставання у впровадженні технологій єдиних форматів та протоколів електронного цифрового підпису;

недостатня присутність в Інтернеті україномовних інформаційних ресурсів;

поглиблення "інформаційної нерівності" між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення.

Подальший розвиток системи е-економіки створює можливості:

забезпечення державної підтримки економічного зростання нових "електронних" секторів економіки (торгівлі, надання комунальних і банківських послуг тощо);

забезпечення створення загальнодержавних інформаційних систем з використанням штучного інтелекту, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;

здійснити інтеграцію існуючих електронних економічних систем в систему, яка взаємодіє, функціонує за єдиним регламентом та контролюється одним органом виконавчої влади;

забезпечити надання максимум послуг громадянам та підприємцям в електронному вигляді;

забезпечити удосконалення адміністративних процесів в органах державної влади з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій;

прискорити створення інформаційної інфраструктури 3d - простіру;

розробити критерії оцінки якості надання електронних послуг та встановити стандарти надання послуг.

Таким чином, слід відзначити, що незважаючи на те, що стан розбудови системи надання електронних послуг в системі е-економіки в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім та не відповідає потенціалу та можливостям країни, на сьогоднішній день в Україні намітився комплексний підхід у впровадженні систем надання електронних послуг через мережу Інтернет.

Результати пілотного опитування в системі е-економіки показали, що ідея використання системи Інтернет громадянами України для економічної діяльності практично можлива; найбільш популярним напрямом використання можливостей Е-економіки громадянами не залежно від віку та статусу є подання он-лайн купівлі.

Основними причинами скептичного сприймання ідеї Е-економіки в процесі додаткового інтерв'ювання були названі: 1) невпевненість в

надійності та оперативності роботи системи, 2) неможливість безпосереднього спілкування та 3) проблема доступу до Інтернет.

Аналіз законодавчих актів, які регламентують процес створення Е-економіки, показав, що існує низка проблем, які необхідно вирішувати. Результати аналізу наведені в табл. 2

Аналіз публікацій та законодавства з питань Е-уряду виявив, що базові проблеми, які пов'язані із впровадженням системи електронної економіки охоплюють сфери законодавства, економіки, психології, соціокультурних процесів.

Таблиця 2

Базові проблеми нормативного врегулювання розвитку Е - економіки в Україні

Коло питань, що вирішується в контексті запровадження електронного урядування	Коментар
Конституція України ст. 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними	Існування плати за користування Інтернетом, проблема обмеженості доступу громадян та суб'єктів господарювання до системи Інтернет може зумовити протиріччя із конституційними засадами
ЗУ «Про інформацію» [6] закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності, стверджує інформаційний суверенітет України і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації	Порядок та особливості розповсюдження інформації засобами електронної комунікації не визначено. В умовах розвитку інформаційного суспільства якість інформаційного продукту залежить від комунікаційної діяльності та політики держави
«Про електронний цифровий підпис» [5] - надано глосарій термінів і понять, закладено підвалини для розвитку законодавчої бази, яка регулює відносини, що виникають у зв'язку з використанням електронного цифрового підпису	Створюються умови для розвитку ринку послуг із сертифікації електронних цифрових підписів. Проте, потребує додаткового врегулювання єдині стандарти у цій сфері, а також суттєво обмежені повноваження держави щодо здійснення контролю за розвитком цього ринку послуг та його регулювання. В результаті на практиці можуть виникати несумісні програмні продукти, що не можуть разом ефективно діяти у єдиному державному інформаційному просторі.

Водночас існує низка нерозв'язаних проблем, що мають місце в Україні на шляху до побудови повноцінної системи е-економіки, зокрема:

завданням е-економіки повинно стати не тільки автоматизування існуючих процесів, але й створення більш ефективних соціально-економічних рішень через самонавчання користувачів е-економічних порталів;

відсутність впровадження національної системи індикаторів (параметрів) оцінювання стану е-економіки. Одним з основних принципів оцінки повинна стати розробка критеріїв якості державних електронних послуг; як критерії слід оцінювати витрачений час, кількість розглянутих справ, задоволеність користувачів;

потреба в вдосконаленні єдиних стандартів та регламентів функціонування системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, а також ведення державних інформаційних ресурсів, адаптованих до міжнародних;

обмеженість доступу громадян та суб'єктів господарювання до інформаційних ресурсів, означена законодавчими, технічними та соціально-психологічними факторами;

потреба в створення локальних інформаційно-комунікаційних центрів на всіх рівнях системи е-економіки з метою забезпечення доступності комунікаційно-інформаційних послуг.

Висновок. Варто звернути увагу на той факт, що сама по собі інформація, не може змінювати поведінку й організувати діяльність. Отже, певне місце в цьому процесі займає людський фактор, оскільки інформація спрямована саме на людину і перед нею стоїть мета не тільки інформування, а й стимулювання, мотивування дій, діяльності, думок, рішень, що є вкрай відповідальним процесом в аспекті національної безпеки. Для стимулювання безпечного розвитку електронної економічної діяльності засобами державного регулювання в Україні необхідно організувати: підтримку розвитку е-економіки в аспекті розробки software забезпеченого державним контролем з метою формування прозорості й легітимності господарчих операцій; організувати оновлення чинної законодавчої бази щодо впровадження податкової системи для ІТ-бізнесу, яка враховує фінансові загрози ухилення від податків, забезпечення безпечної інтеграції національної платіжної системи з міжнародними платіжними системами; внести законодавчі пропозиції щодо оподаткування доходів від комерційної Інтернет господарчої діяльності, щоб сприяти розвитку малого ІТ-підприємництва, зокрема розробити правову базу для визначення таких форм співпраці в ІТ-галузі, як «фріланс» та «аутсорсинг». Окремим напрямом повинно стати створення умов для розвитку та функціонування сфери надання електронних консультативних послуг в аспекті забезпечення системи національної безпеки як інструменту контролю за сформованим в процесі консультації інформаційним впливом, а саме забезпечення рівних можливостей споживачів для доступу до електронних консультативних послуг та

захисту їх прав, впровадження в Україні системи електронних підписів та сертифікатів; розроблення нормативно-правової бази у сфері електронної комерції з урахуванням її гармонізації з міжнародними стандартами із дотриманням принципів системи національної безпеки.

Л і т е р а т у р а

1. Наумік К. Г. Управління комунікаційною політикою в умовах постіндустріальної економіки /К. Г. Наумік // Управління розвитком : зб. наук. статей. — 2010. — № 8 (84). — С. 74–76.
2. Наумік К. Г. Філософія комунікацій як базис соціально-економічного розвитку / К. Г. Наумік // Бизнес Информ. — 2011. — № 11 (406). — С. 9–11
3. Наумік-Гладка К. Г. Проблеми забезпечення економічної безпеки держави в умовах становлення інформаційної економіки / К. Г. Наумік-Гладка // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2015. — № 6. — С. 206–209 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-6-2015>.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. — Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nkrz.gov.ua/uk/1216196124/>
5. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/podatkova-baza-donabrannya-chinnosti-podatkovim-kodeksom/normativno-pravova-baza/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2003-rik/59972.html>
6. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1992. — № 48. — Ст. 650
7. Про основи національної безпеки України : Закон України. - Відомості Верховної Ради України, 2003, № 39, ст. 351. — [Електронний ресурс] — режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
8. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: [наук. вид.] / В.Шлемко, І.Бінько. - К.: НІСД. - 1997. - 143 с.
9. Bell D. The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting / D. Bell. — New York : Basic books, 1999. — 507 p.
10. Digital economy rankings 2014. Beyond e-readiness. The Economist Intelligence Unit, The IBM Institute for Business Value, <http://www.graphics.eiu.com>
11. E-Governance: A Global Perspective on a New Paradigm Global E-governance Series (T1) / Ed. Toshio Obi. — IOS Press, 2007. — 98p
12. Electronic Communications Policy. Adopted by Office of the President. Issued November 17, 2000. Revised August 18, 2005. University of California [Electronic resource]. — Access mode :<http://www.ucop.edu/ucophome/coordrev/policy/PP081805ECP.pdf>

R e f e r e n c e s

1. Naumik K. H. Upravlinnya komunikatsiyonoy politykoy u umovakh postindustrial'noy ekonomiky /K. H. Naumik // Upravlinnya rozvytkom : zb. nauk. statey. — 2010. — № 8 (84). — S. 74–76.

2. Naumik K. H. *Filosofiya komunikatsiy yak bazys sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku* / K. H. Naumik // *Byznes Ynform.* — 2011. — № 11 (406). — S. 9–11
3. Naumik-Hladka K. H. *Problemy zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky derzhavy v umovakh stanovlennya informatsiyoyi ekonomiky* / K. H. Naumik-Hladka // *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky.* — 2015. — № 6. — S. 206–209 [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://global-national.in.ua/issue-6-2015>.
4. *Natsional'na komisiya, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi zv'yazku ta informatyzatsiyi.* — Ofitsiyyny veb-sayt [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://www.nkrz.gov.ua/uk/1216196124/>
5. *Pro elektronnyy tsyfrovyy pidpys : Zakon Ukrayiny vid 22.05.2003 r. № 852-IV.* [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu : <http://sfs.gov.ua/podatкова-baza-do-nabrannya-chinnosti-podatkovim-kodeksom/normativno-pravova-baza/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-2003-rik/59972.html>
6. *Pro informatsiyu : Zakon Ukrayiny vid 02.10.1992 r. № 2657-XII // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR).* — 1992. — № 48. — St. 650
7. *Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrayiny : Zakon Ukrayiny.* - Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2003, № 39, st. 351. — [Elektronnyy resurs] — rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
8. Shlemko V. T. *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: sutnist' i napryamky zabezpechennya: [nauk. vyd.] / V.Shlemko, I.Bin'ko.* - K.: NISD. - 1997. - 143 s.
9. Bell D. *The coming of post-industrial society: a venture in social forecasting* / D. Bell. — New York : Basic books, 1999. — 507 p.
10. *Digital economy rankings 2014. Beyond e-readiness.* The Economist Intelligence Unit, The IBM Institute for Business Value, <http://www.graphics.eiu.com>
11. *E-Governance: A Global Perspective on a New Paradigm* Global E-governance Series (T1) / Ed. Toshio Obi. — IOS Press, 2007. — 98r
12. *Electronic Communications Policy.* Adopted by Office of the President. Issued November 17, 2000. Revised August 18, 2005. University of California [Electronic resource]. — Assess mode :<http://www.ucop.edu/ucophome/coordrev/policy/PP081805ECP.pdf>

Naumik-Gladka K.H. Safe aspects of e-economy development

The article reveals the features of the phenomenon of e-economy. Threats and opportunities for the formation and development of the e-economy system in Ukraine have been identified.

One of the current characteristics of the e-economy, which affects the level of economic security, is the uncertainty of the job status of staff in virtual network economic relations. Blurred positions and the disappearance of familiar positions make it impossible to have a classic managerial influence, especially in innovative virtual remote production systems. New centers of influence are being formed - people or groups of people who play a key role in the organization of e-communication.

The development of communication technologies has led to the emergence of new concepts, such as e-government, e-governance, mobile government (m-government, mobile government), ubiquitous government, ubiquitous government, ubiquitous government u-society ubiquitous society), ubiquitous city (u-city, ubiquitous city).

The network principle of e-economy complicates any algorithmization of business activity, because it is based on the idea of constant spread of production and communication process. The practice of virtual production organizations and virtual communities shows that the transfer of a significant part of information and financial flows to the Internet makes it difficult to control them and thus increases the risks, threats and dangers.

Electronic portals not only provide information about organizations, but also allow you to take certain actions for which the population was previously forced to visit institutions offline. The server of the electronic portal can support several sections simultaneously, for example, entrepreneurial activity, education, employment, health care, housing, consulting, e-commerce.

On the territory of Ukraine various experience of introduction of elements of e-economy is realized - electronic cabinets, electronic boxes for sending by citizens written appeals in the form of scancopies or photocopies through electronic means of communication, for reception of information and reference services without use of electronic digital signature. for customers. Each of these areas has its own aspect of cybersecurity.

An example of a list of administrative services of an economic nature provided using the Internet in Ukraine is given. The basic problems of normative regulation of E - economy development in Ukraine are outlined.

Keywords: e-economy, economic security, threats, post-industrial society, information

Наумік-Гладка Катерина Георгіївна – д. е. н., професор кафедри туризму ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Стаття подана 17.02.2021.